

ΤΟ ΣΤΕΝΟ ΤΗΣ ΣΚΥΛΛΑΣ ΚΑΙ Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Ερμηνευτική προσέγγιση στο κείμενο της Οδύσσειας

Το τελευταίο καράβι

Στην Οδύσσεια, το πέρασμα του Οδυσσέα από το στενό της Σκύλλας και της Χάρυβδης αποτελεί, ουσιαστικά, υποχρεωτική επιλογή. Η προειδοποίηση της Κίρκης δίνει στον Οδυσσέα δύο δυνατότητες: είτε να ακολουθήσει την πορεία που οδηγεί στο στενό της Σκύλλας είτε να επιχειρήσει κάτι που μόνο ο Ιάσων, με τη βοήθεια της Ήρας, κατόρθωσε πριν απ' αυτόν: να περάσει από τις Πλαγκτές Πέτρες (Οδ. 12.55-72).

Νόμισμα του Ακράγαντα, τέλης 5ου αι. π.Χ. Εικονίζεται η Σκύλλα και ένας κάβουρας. Βοστώνη, Museum of Fine Arts.

Αὐτὰρ ἐπὴν δὴ τὰς γε παρέξ ἔλασσιον ἑταίροι,
ἐνθα τοι οὐκ ἔπειτα διηνεκέως ἀγορεύσω
ὀπιπότερ ἤ τοι ὁδὸς ἔσσοιαι· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς
θυμῷ βουλευεῖν ἔρεω δέ τοι ἀμφοτέρωθεν.
ἐνθεν μὲν γὰρ πέτραι ἐπηρεφέες, προτὶ δ' αὐτὰς
κύμα μέγα ροαδίει κυνανπίδος Ἀμφιτριτῆς·
Πλαγκτὰς δὴ τοι τὰς γε θεοὶ μάκαρες καλέουσι,
τῇ μὲν γ' οὐδέ ποτ' ἄρα παύεται οὐδέ πτελείαι
τρύφωνε, τὰ γ' αὖβροσθῶν δὲ πατρὶ φέρουσιν,
ἀλλὰ τε καὶ τῶν αἰὲν ἀφαιρείται λις πέτρῃ·
ἀλλ' ἄλλην ἐνήσιον πατρὸς ἐναίθωνον εἶναι.
τῇ δ' οὐ πῶ τις νηὺς φυγεν ἀνδρῶν, ἢ τις ἰκῆται,
ἀλλὰ θ' ὀμοῦ πινάκας τε νεῶν καὶ σώματα φωτῶν
κύμαθ' ἀλὸς φορέουσι πυρὸς γ' ἄλοισι θυελλῶν.
οἷη δὲ κείνη γε παρέπλω ποντοπόρος νηὺς
Ἀργῷ πασιμέλῳσα, παρ' Αἰήτῳ πλέουσα·
καὶ ὡς κεν ἐνθ' ὤκα βάλεν μεγάλας ποτὶ πέτρας,
ἀλλ' ἤρη παρέπιμψεν, εἴης φίλους ἦεν Ἴησων.

Μὰ όταν πιά θά 'χουν ὁ συντρόφῳ σου περάσει τις Σειρήνες,
ἐδῶ καὶ ὀμπρός στίς πού σου ἀνοίγονται δύο στρατές ποῖαν θά πάρεις
μὴ μὲ ρωτήσεις τὴν ἀπόφασιν να πάρεις πρὸς αὐτὸς σου·
ἐγὼ θά πῶ τὸ τί σοῦ μέλλεται να βρεῖς στίς δύο τίς στρατές·
Δῶθε εἶναι βράχοι ἀμφοκρέμαστοι καὶ τῆς γαλονιάμας
τῆς Ἀμφιτριτῆς σπάζει ἀπάνω τους με ἄγρον ἀπὸ τὸ κύμα.
Τους νοματίουσαν Ταϊδὸβράχοις οἱ τρισκακαριμένῳ
θεοὶ ποῦλι δέν τους προσδιᾶθκε, μὴδὲ τὸ περιστέρια
πού κουβαλοῦνε τὴν ἀθάνατη βορφή στὸ Δία πατέρα·
κάθε φορὰ θ' ἀρπάξει καὶ ἐνα τους ο ἀρθόνκρεμοσ ὁ βράχοσ·
καὶ βάζει ἐνα ἄλλο ὁ Δίας στὸν τόπο του, λεῖψά να μὴν τοῦ μείνουσ.
Ἄπ' ὅσα ἐκεὶ βροθεῖν πλεόμενα κανένα δέ γκίταναι
καρραβοσάνδα καὶ ἀνθρωπινα κορμὰ μαζὶ ξεσέρνει
τὸ κύμα ἀδιακόπα καὶ ὁ οἰφουνας του φοβεροῦ βουλκάνου.
Ἐνα μονάχα πελαγόδρομο καράβι τους προσδιᾶθκει,
ἢ Ἀργῷ, τῇ γῆ τοῦ Αἰήτῳ ὡς ἀφῆκεν, ἢ πολυφουμισμένη
στους τρανοῦσ βράχοῦσ πάνω θά πεφτε καὶ ἐκείνο, μὰ τὸ ἀφήκε
ἢ Ἥρα ἀπὸ ἀγάπη στὸν Ιάσων γερόθ να προσπεράσει.

Υποστηρίχθηκε συχνά ότι ο ποιητής της Οδύσσειας είχε, πιθανότατα, υπόψη του ένα ή περισσότερα επικά ποιήματα σχετικά με το ταξίδι των Αργοναυτών. Στο έπος υπάρχει, γενικότερα, η τάση κάθε κατόρθωμα που περιγράφεται να θεωρείται μοναδικό. Όταν υπάρχει επανάληψη του ίδιου κατορθώματος υπάρχει συνήθως και παραλλαγή. Αν ο ήρωας του αργοναυτικού έπους κατάφερε να περάσει σώος από τις Πλαγκτές Πέτρες, ο ήρωας της Οδύσσειας δεν θα μπορούσε να αρκестεί σε έναν άλλο που είχε ήδη επιτευχθεί. Το πέρασμα της Αργώσ από τις Πλαγκτές Πέτρες γίνεται, έτσι, ένας από τους λόγους για τους οποίους το πλοίο του Οδυσσέα πρέπει και εκείνο να περάσει

από δύο αδιάβατους βράχους. Όμως εδώ παρουσιάζονται οι πρώτες διαφορές. Το πέρασμα της Αργώσ από τους βράχους δεν τις στοίχισε παρά μόνο το γλυπτό διάκοσμο της πρυμνης γαλι. Αντίθετα το πέρασμα του πλοίου του Οδυσσέα από το στενό της Σκύλλας στοίχισε τη ζωή έξι γενναίων συντρόφων. Και όσο επικίνδυνο κι αν ήταν το πέρασμα αυτό δεν ήταν πάντως αρκετό για να χαρίσει στο πλοίο του Οδυσσέα τη φημί που κέρδισε η Αργώ. Εκείνο όμως που συγκρατεί ο Όμηρος από το πέρασμα της Αργώσ και τις Πλαγκτές Πέτρες είναι κυρίως η εικόνα του περιστεριού. Αυτό θα μπορούσε, ίσως, να σημαίνει ότι η διήγηση, σύμφωνα με την οποία ο Ιάσων

έστειλε ένα περιστέρι να περάσει από τους βράχους πριν επιχειρήσει να περάσει ο ίδιος με το πλοίο του, θα ήταν γνωστή και στον Όμηρο. Το βέβαιο είναι ότι η εικόνα αυτή, το περιστέρι, συνυμνεί τη σύλληψη του μυθικού αυτού πλοίου, της Αργώσ, που η αρχαία ελληνική παράδοση θεωρούσε σχεδόν φτερωτό. Εδώ βρίσκεται και η σημαντικότερη λύση διαφορά που χωρίζει το πλοίο του Ιάσωνα από το πλοίο του Οδυσσέα. Η «πασιμέλῳσα» Αργώ είναι προορισμένη να περάσει πάνω από την επιφάνεια της θαλάσσης σχεδόν πετώντας, όπως έκανε το χρυσόμαλλο κριάρι, το δέρμα του οποίου είναι και η έπαθλο της αργοναυτικής εκστρατείας. Ο σκοπός της είναι να φύγει από

την Ιωλκό για να φτάσει, μέσα από τη θάλασσα, όχι απλώς σε μια άλλη ξηρά αλλά σε μια χώρα που παρουσιάζει περισσότερες αναλογίες με τον ουρανό παρά με τη γη, τη χώρα του βασιλιά Αιήτη, εκεί όπου, σύμφωνα με τον Μίμνερομ (11.5 Bergk), οι ακτίνες του ήλιου αναπαύονται τη νύχτα, και, τέλος, να επιστρέψει σώα και αβλαβής στο λιμάνι απ' όπου ξεκίνησε. Το πλοίο του Οδυσσέα, αντίθετα, είναι προορισμένο να καταστραφεί. Το ταξίδι του το οδηγεί, όπως και όλα τα άλλα πλοία του στόλου του Οδυσσέα, στο βυθό της θάλασσας. Η ναυπήγηση της Αργώς συμβολίζει έμμεσα την αρχή των μεγάλων ναυτικών μετακινήσεων. Ο Οδυσσέας ακολουθεί, κατά κάποιο τρόπο, την αντίθετη πορεία. Φεύγει από την Τροία επικεφαλής ενός στόλου, χάνει διαδοχικά όλα του τα πλοία, αρπάζεται από ένα ξύλο που επιπλέει – το σπασμένο κατάρτι του πλοίου του–, κατασκευάζει μια σχεδία, και, αφού έχει διατρέξει ανάποδα όλα σχεδόν τα στάδια της ιστορίας της ναυπηγικής, καταλήγει να ριχτεί στη θάλασσα απ' όπου θα βγει γυμνός, ευάλωτος, σαν νεογέννητος, στο νησί των Φαίακων³. Το όνομα του πλοίου του Οδυσσέα δεν έχει την παραμικρή σημασία. Κανείς ποτέ δεν θέλησε να μάθει ποιο ήταν. Αντίθετα από το έπος των Αργοναυτών, στην Οδύσσεια αυτό που μετράει είναι ο Οδυσσέας ο ίδιος και όχι το πλοίο του. Ο Οδυσσέας θα περάσει δύο φορές από το στενό της Σκύλλας και της Χάρυβδης, το στενό με τους δύο κινδύνους. Την πρώτη φορά συνοδευμένος από τους συντρόφους του, μέσα στο πλοίο του, από την πλευρά της Σκύλλας. Την δεύτερη φορά μόνος του, μέσα στη θάλασσα, από την πλευρά της Χάρυβδης. Ανάμεσα στις δύο αυτές φορές, το πλοίο του, όπως είναι γνωστό, θα καταστραφεί. Η «ναύς» του Οδυσσέα δεν θα γίνει ποτέ «πασιμέλουσα». Δεν του απομένει, λοιπόν, παρά να γίνει ο ίδιος «πάσι μέλων». Αυτό είναι, και ο υπενθυμισμός, τα λόγια του όταν αποκαλύπτει την ταυτότητά του στους Φαίακες:

εἶμ' Ὀδυσσεύς Λαερτιάδης, ὃς πάσι δόλοισιν/ ἀνθρώποισι μέλω, καί μευ κλέ-

ος οὐρανὸν ἴκει. Εἶμαι ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ γίος τοῦ ἀντροκαρδίου Λαέρτη· ὁ κόσμος ὅλος ἔξερει / τοὺς δόλους μου, καί ἡ δόξα μου ψηλά στά οὐράνια φτάνει! (Ὁδ. 9.19-20)⁴.

Η φωνή του χάρτη

Όταν η Κίρκη δίνει οδηγίες στον Οδυσσέα για το ταξίδι του, περιγράφει λεπτομερώς το στενό της Σκύλλας. Στις οδηγίες αυτές, όμως, δεν αναφέρεται με τον ίδιο τρόπο στις Πλαγκτές Πέτρες και στους βράχους της Σκύλλας και της Χάρυβδης. Για τις πρώτες περιορίζεται απλώς στην περιγραφή των γεγονότων. Εκτός από το «μέγα κύμα» που «ρόχθει» και τα συντρίμια των καραβιών και τα σώματα των ναυτικών που παρασύρονται από τα κύματα και τις «θύελλες πυρός», τίποτα σαφέστερο δεν μας αποκαλύπτει ως προς την ιδιομορφία αυτών των τρομερών βράχων που χαρακτηρίζονται από τα επίθετα «έμπροσθς» και «λίς». Ο ποιητής μνημονεύει απλώς την ιστορία των περισσότερων του Δία και, φυσικά, την ιστορία του πλοίου του Ιάσωνα. Η περιγραφή αυτή δεν διευκρινίζει καν αν η Αργώ πέρασε ανάμεσα από τους βράχους, εφόσον το ρήμα «παρέπλω» δεν σημαίνει απαραίτητα ότι το πλοίο διέσχισε κάποιο στενό. Το ερώτημα αν ο Όμηρος ταυτίζει τις Πλαγκτές με τις Συμπληγάδες έγινε, όπως είναι γνωστό, ατρία να χυθεί πολύ μέλινη ήδη από την αρχαιότητα. Είναι, ίσως, περιττό να ανακινήσει κανείς το θέμα από την αρχή. Ας θυμίσουμε μόνο ότι ο Ηρόδοτος τείνει να ταυτίσει τις Πλαγκτές με τις «Κισνάες» (4.85), ότι ο Πινδαρος μιλάει για «συνδρόμων κινηθόν... πετρών» (Πυθ. 4.208-9), χωρίς να προσδιορίζει το ονομά τους, ότι ο Ευριπίδης ονομάζει τις Συμπληγάδες «κισνάες» (Μηδ. 2) και ότι ο Απολλώνιος ο Ρόδιος αναφέρει ότι οι Αργοναύτες πέρασαν από τις Συμπληγάδες στο ταξίδι τους προς την Κολχίδα (2.549 κεξ.) και από τις Πλαγκτές στην επίστροφή τους (4.924 κεξ.). Παρά το ονόματά τους, οι ομηρικές Πλαγκτές Πέτρες δεν περιγράφονται σαφώς ως κινητές. Στα σχόλια του στην Οδύσσεια (σχ. 12.60) ο Ευστάθιος προτείνει

δύο ερμηνείες: «Πλαγκταί δέ αι πέτραι ηί διότι προσπλάζονται ἀλλήλαι συμπύπτοισαι και συγκρούονται πελάζουσαι... ηί διότι κύμα φασι συνεχώς ἐκεί προσπλάζεται». Σύμφωνα με τον σχολιαστή του Πινδαρού: «ἴσως ὁ Ὀμηρος οὐδέ αὐτάς τὰς πέτρας ἐπικυκλιεσθαι φησιν, ἀλλά τὰ κύματα ἐχειρόμενα μεταξὺ τῶν πέτρων προσρῆσθαι τὰς ναύς» (σχ. Drachmann, Πυθ. 4.370). Ως προς την επιμολογία της λέξεως, εκτός από την εξάρτησή της από το ρήμα πλάζομαι (πλανάμαι), ο Ευστάθιος θυμίζει ακόμη την παρετυμολογική συσχέτιση της με το ρήμα πλῆσσω (σχ. Ὁδ. 12. 61): «Πλαγκτάς οὖν λέγειν τὸν ποιητήν, οἶα πλαζόμενας και κυκλιόμενας, ὡς ἐκ τῆς συγκρούσεως και πύρ ἀποτελεῖν, ἐί δ' ἴσως ἐκ τῶν πλῆσσαιεν εἶποι τις παρηχθαί τὰς Πλαγκτάς, δύναντ' ἂν οὕτω Συμπληγάδες λέγεσθαι και αὐταί». Δεν μαθαίνουμε ακόμη με ποιο τρόπο πεθαινοί κάθε φορά το περιστέρη του Δία. Σύμφωνα με τον Αθήναιο (Ευσταθ. σχ. Ὁδ. 12.64), ο λόγος είναι η «οὐζήτης» και η «λεϊότης» των βράχων, πράγμα που απλώς επεκτείνει –χωρίς να εξηγήει– την ιδέα του ομηρικού κενόνομα: «ἀλλά και τῶνδε ἀέν ἀφαίρειται λίξις πέτρῃ». Οι λόγοι για τους οποίους ο Όμηρος δεν περιγράφει λεπτομερέστερα τις Πλαγκτές συνδέονται ίσως και αυτοί με την ύπαρξη προγενέστερου αργοναυτικού έπους. Μια τέτοια περιγραφή θα έπρεπε είτε να αναλάβει είτε να διαμερίσει τη σχετική διήγηση του αργοναυτικού έπους και δεν θα προσέφερε τίποτα καινούριο στην επική ακροατές, Φαίακες ή άλλους, οι οποίοι, σύμφωνα με τον Όμηρο πάντα, προτιμούν να ακούν τα πιο πρόσφατα τραγούδια: «αἰδιή ηί τις ἀκούοντεςαι νεωτάτῃ ἀμφιπέληται» (Ὁδ. 1.351-2). Είναι, επομένως, σκόπιμο να εξετάσει κανείς αναλυτικότερα ορισμένες διαστάσεις της προφορικής διήγησης ως μέσου αναπλάσεως των γεγονότων στην Οδύσσεια. Εκτός από την αναχώρησή από το νησί της Καλυψίας και την άφιξη στο νησί των Φαίακων, όλες οι περιπέτειες του Οδυσσέα που αντιστοιχούν στο ταξίδι του προς την Ιθάκη περιγράφονται στη δική του προσωπική αφήγηση. Στις διηγήσεις αυτές,

είτε είναι αληθείς είτε ψευδείς, ακοίμε πάντα τα λόγια του ίδιου του Οδυσσέα, με μόνη εξαίρεση στους στίχους 306-343 της ραψωδίας β', όπου ο ποιητής δίνει σε τρίτο πρόσωπο τις περιπέτειες που ο Οδυσσέας διηγείται στην Πηνελόπη, περιπέτειες που έχει όμως διηγηθεί, κατά το μεγαλύτερο μέρος τους, σε πρώτο πρόσωπο σε προηγούμενες αφηγήσεις. Από τις διηγήσεις αυτές το σημαντικότερο τμήμα είναι, φυσικά, οι Απόλογοι. Παρά το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που έδειξαν οι ομηρικές έρουνες για το τμήμα αυτό της Οδυσσειας, δεν έχει, νομίζω, δοθεί αρκετή έμφαση στη σημασία της φωνής. Και όμως η φωνή παραμένει το μόνο και σταθερό στοιχείο που ενώνει όλες αυτές τις περιπέτειες τις τόσο διαφορετικές μεταξύ τους, το ακουστικό μέσον που μας επιτρέπει να «δούμε» όλα όσα βλέπουμε αόρατα, το «βλέμμα» του παρόντος προς το παρελθόν. Μέσα από τις ραψωδίες ι, κ, λ και μ ο Οδυσσέας δανείζει τη φωνή του στον Πολύφημο, στους Κύκλωπες, στους συντρόφους του, στην οικογένεια του Αιόλου, στον Αίολο, στον Πολίτη, στον Ευρύλοχο, στον Ερμη, στην Κίρκη, στον Ελπίνορα, στον Τειρεσία, στην Αντίκλεια, στον Ποσειδάων, στον Αγαμέμνονα, στον Αχιλλέα, στις Ξειρήνες, στον Ήλιο και στο Δία. Τα λόγια όλων αυτών των προσώπων μεταφέρουν αυτολεξεί¹ θα έπρεπε να προσθέ-

σουμε στον κατάλογο αυτό και όλα τα πρόσωπα των οποίων τα λόγια δεν παρατίθενται ακριβώς αλλά που ο Οδυσσέας αναφέρει ότι άκουσε. Συναντούμε εδώ μια αφηγηματική τεχνική που βασίζεται σε ένα θέμα θεωρητικά χωρίς τέλος: τα λόγια κάποιου που περιέχουν τα λόγια κάποιου άλλου, που περιέχουν τα λόγια κάποιου άλλου κ.ο.κ. Πολλοί ερευνητές, όπως ο Segal (op. cit., σσ. 23-28) και ο Pucci (op. cit., σσ. 214-17), διαβλέπουν μια λαβανούσα σύγκριση ανάμεσα στο τραγούδι του Δημόδοκου και στη διήγηση του Οδυσσέα (πβ. και Οδ. 11.36)². Η σύγκριση αυτή υπογραμμίζει ήδη τη σημασία της φωνής στη διήγηση του Οδυσσέα. Θα πρέπει, εντούτοις, να προστεθεί ότι τη στιγμή που επαίρει το τραγούδι του Δημόδοκου ο Οδυσσέας διευκρινίζει πως ο αοιδός μινει τα κατορθώματα των Αχαιών «*ὡς τέ που ἤ αὐτὸς παρεῶν ἢ ἄλλου ἀκούσας*» (Οδ. 8.491). Οι δύο αυτές δυνατότητες, η προσωπική πείρα του γεγονότος και η πληροφόρηση από κάποιον άλλον, εμφανίζονται και οι δύο στους Απόλογους του Οδυσσέα. Στις αναχωρήσεις του από την Αΐαia ο Οδυσσέας ακούει από την Κίρκη, τόσο την πρώτη φορά όσο και τη δεύτερη, τις οδηγίες για το ταξίδι του. Πρόκειται και πάλι για μια φωνή που την ακούει μέσα από μια άλλη φωνή. Τα μέρη και τα γεγονότα που περιλαμβάνονται στις οδηγίες αυτές (μετάβαση στον Άδη, στο νησί

των Ξειρήνων, στο στενό της Σκύλλας και της Χάρυβδης, στο νησί της Θρίνακιας) περιγράφονται και αυτά δύο φορές: μια φορά σύμφωνα με τη γνώση της Κίρκης, δεύτερη φορά σύμφωνα με το βίωμα του Οδυσσέα³. Παρά τη γνώση της όμως, η Κίρκη φανερώνει στον Οδυσσέα ένα μόνο τμήμα του ταξιδιού του. Τα λόγια της, όπως και τα λόγια της Καλυψίδης, τα λόγια του Τειρεσία, τα λόγια της Λευκοθέας, τα λόγια του Αλκίνοου, δεν αποκαλύπτουν παρά μόνο ένα κομμάτι ή μόνο μια όψη από το θαλασσίνο του ταξίδι. Τα λόγια αυτά συμπληρώνονται συνήθως από άλλα, τα λόγια του ίδιου του Οδυσσέα, που μας επιτρέπουν να δούμε όσα έμεναν αόρατα από τα λόγια των άλλων. Ερμηνεία από φωνές, αποσπάσματα από ομιλίες που ακουγόνται ή μια μέρα από την άλλη είναι οι ήχοι που συνθέτουν το ναυτικό χάρτη του Οδυσσέα, την προφηκική αυτή γεωγραφία που οι σχολιαστές, αρχαίοι και νεότεροι, προσπάθησαν μάταια να καταγράψουν.

Η φωνή της Σκύλλας

Είναι, ίσως, ώρα να ακούσουμε, στον ηχητικό αυτό χάρτη, πώς καταγράφεται το επικίνδυνο πέρασμα που θα επιχειρήσει ο Οδυσσέας και πώς εντάσσεται στη διήγηση του ήρωα η περιγραφή της Σκύλλας με τα λόγια της Κίρκης (Οδ. 12.73-100).

*οι δὲ δὴ ἀκόπειοι ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἰκάνει
ὄξει κορυφῇ νεφέλη δὲ μιν ἀμφιβέβηκε
κιανὴν τὸ μὲν οὐτ' ἔραυε, οὐδέ ποτ' αἰθρῆ
κείνου ἔχει κορυφὴν οὐτ' ἐν θέρει οὐτ' ἐν ὄπῳιρ'
οὐδέ κεν ἀμβαίη βροτὸς ἀνῆρ οὐδ' ἔπιβη,
οὐδ' εἰ οἱ χεῖρες τὲ εἰκόμοι καὶ πόδες εἴεν'
πέτρῃ γὰρ λίς ἔστι, περιέστυθ' εἰκία.*

μέσσω δ' ἐν σκοπέλω ἔστι σπέος περοειδές,
πρὸς ὄρφιν εἰς Ἐρεβός τετραμμένον, ἢ περ ἀν ἰμέρι
ἦτα παρα γλαφυρῆν ἴβυτες, φασίη' Οδυσσεύ.
οὐδέ κεν ἐκ πρὸς γλαφυρῆν αἰθέρος ἀνῆρ
τοῦ ἐν οὐστεύσας κοίλον σπέος εἰσαφίκατο.
ἐνθα δ' ἐνὶ Σκύλλῃ ναυα δεινὸν λελακία
τῆς ἢ τοι φωνῆ μὲν ὄση σκύλακος νεογλήης
γίνεταί, αὐτῆ δ' αὐτὲ πέλραυ κακόν· οὐδέ τίς μιν
γῆθηρειεν ἰδών, οὐδέ τι θεὸς ἀνάσσειε.
τῆς ἢ τοι πόδες εἰσι δῆδεκα πάντες ἄωροι,
ἔξ δὲ τὲ οἱ βραῖα περμηκῆες· ἐν δὲ τριστοχοῖσι ὀδόντες
πυκνοὶ καὶ θαμνές, πλεία μὲνἄνος θάνατοιο,
μέσση μὲν τὲ κατὰ σπέουσι κοίλοιο δὲδῆκεν,
ἔξω δ' εἴλοχαι κεφαλὰς δεινοῖσι Βερέθροιο,
αὐτοὶ δ' ἴχθυα, σκοπέλον περρωμῶσα,
δελφίνας τὲ κύνιας τὲ, καὶ εἰ ποθὶ μείζον ἐληστὶ
κῆτος, ἂ μῆρα βροκίαι γάστρων ἀμφιτρῆτῃ.

Κεῖθε θὰ ἰδεῖς δύο θαλασσοβροχούς· τοῦ ἐνὸς στὰ οὐράνια φτάνει
ἡ σουβληρῆ κορυφὴ τὸ αἴγερφο. ποὺ εἰς ψιλά τὸν ζεῖται,
τοὸ σκοτεινὸ, κανενας ἄνεμος δὲν τὸ σκοραεῖ, καὶ μῆτε
για καλοκαίρι γὰ χινόπρωρο ποτὲ ἡ κορυφὴ ἔσονται.
Θνητὸς ἀπάνω εἰδὲ δὲν πάτρω· ἢ εἰκοσὶ χεῖρα ἂν εἶχε
οἱ εἰκοσὶ πόδια, δὲ θὰ δύνωνται ν' ἀνεῖσι στὴν κορυφὴ τοῦ
κορπὸς ὁ βροχὸς ἴσα ἰσῶνεται, λέες κὶ εἶναι δουλεμῆνος.
Στῆ μέση εἰκὲ τοῦ θαλασσοβροχοῦ, στραμμένη στὸ σκοτάδι,
στὰ δῆσμα, μία μασηρ ἀνοίγαται σπῆλια· καὶ σεῖς ἐκεῖθε
θὰ προσδαβθεῖτε ἄνω μὲ τ' ἄριμον, περιλήμωρο Ὀδυσσεά.
Μὰ ρεῖς κὶ ἕνας κερσὸβροχὸς ἄνητος μὲ τὸ δοξάρι
κάτωθε, ἀπ' τ' ἄριμον, δὲ δύνεται νὰ φταεῖ στὴν κορυφὴ
τοῦ σπῆλιο. Μέσα ἡ Σκύλλα κάθετα τὸ γὰρμα ὀλθαίει· καὶ ἐν εἶναι
ὄση κουταβιοῦ μικροῦ, νιογένητο τοῦ ναγίμα τῆς ὄμης
ατῆ τῆς ἄγριο εἶναι παράλλαγα· θιωρατῆς τῆ μῆροστὰ τοῦ
κανεῖς δὲ θὰ ἴωθε ἀνάγλασση, κὶ ἀθάνατος ἂν ἦταν.
Ἐχει μαθῆς ποδάρια δώδεκα, μισερωμένα, κὶ εἰς
λαοὺς ψηλοῦς, κὶ ἀπὸ τὰ ἰωῦνται στὶς ἀκρὲς τοῦς κεφάλι
τρομαχτικο, ποῦ ἀνοεῖ τὸ στόμα τοῦ μὲ τρεῖς ἀραδες δόντια
πυκνά, σφιχτοδεμένα, θάνατο ποῦ ξεχειλίζοντο μαῖωρο.
Μὲ τὸ μισὸ κορμὶ τῆς κρῆβηται στὸ βαθούλο τὸ σπῆλιο,
κὶ ἀπ' τὰ φριχτὰ τοῦ βᾶθι βῆνατῆς τῆς κεφαλῆς τῆς ὄσῃ
φωρεῖσι αὐτοῦ, στὸ βράχο ὀλογυρα γυρενατῆς δελφίνας,
σκυλοφάρα, γὰ κὶ ἂν βράντορο θερῖωρο τοσκαῖα.

τή δ' οὐ πώ ποτε ναῦται ἀκήριοι εὐχετώωνται
παρφυγένει σὺν νηϊ φέροι δέ τε κρατὶ ἐκαστῷ
φῶτ' ἐγαρπάσσα νεὸς κλυοπρώροιο.

ἀπὸ τὰ μύρια πού η βαριόμουγκρη θεά Ἀμφιτρίτη βόσκει.
Δέ βρισκαίται ἄρμενο πού οἱ ναῦτες του να πεινευτοῦν πῶς φύγων
ἀββαλο ἐκίθει· τί τὸ κάθει τῆς κεφαλῆ ἀρπάξει κ' ἔναν
ἀπὸ τὸ πλοῖο τὸ γαλαζοπλωρο καὶ τὸν τραβῆει μαζί του.

Πρόκειται, ὅπως αναφέρθηκε, για μια φωνή, τη φωνή της Κίρκης, που ακούγεται μέσα από μιαν άλλη φωνή, τη φωνή του Οδυσσεά. Υπάρχει ὅμως στην περιγραφή αυτή μία τρίτη φωνή που ο Οδυσσεάς δεν θα μπορέσει να ακούσει: είναι η φωνή της ίδιας της Σκύλλας. Η φωνή της είναι, ουσιαστικά, το πρώτο πράγμα που μαθαίνουμε γι' αυτήν. Ακούγεται σαν γάβγισμα (*λελακιά*), ὅπως, ἄλλωστε, αναμένεται να είναι η φωνή ενός πλάσματος τόσο ἄμεσα συνδεδεμένου με τη λέξη σκύλος. Εται, τοποθετείται ἐξ ορισμού πέρα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φωνητική κατηγορία. Η φωνή αυτή έχει επίσης ἡλικία, τὴν ἡλικία ενός θηλακοῦ κουταβιού (*σκύλακος νεογιλῆς*). Αυτό φάνηκε ἀντιφατικό σε ορισμένους σχολιαστές της Οδύσσειας, ἐπειδὴ τὸ γάβγισμα της Σκύλλας χαρακτηρίζεται στο κείμενο ὡς «δεινόν»: «πῶς γὰρ ἡ δεινὸν λελακία δύναται νεογιὸν σκύλακος φωνῆν ἔχειν» (σχ. 12.86). Ο Ευστάθιος θεωρεῖ ὅτι η λέξη δεινὸν ἐνισχύει τὴν ἔννοια του γάβγισματος («... *μεγεθύνει κατ' ἔννοια τὸ τῆς λέξεως ταπεινόν*», σχ. 12.85). Θα παρατηρούσε κανεὶς ὅτι η ἔννοια της λέξεως «δεινόν» εἶναι ευρύτατη, ἢ χρήση της ἰδιαίτερα συχνή στο ομηρικό ἔπος καὶ ὅτι η σημασία της μπορεῖ κάλλιστα να περιλάβει τὴν ιδιότητα μιᾶς φωνῆς τρομακτικῆς ἀλλὰ ὄχι ἀντικειμενικά δυνατῆς. Δύσκολα, λοιπὸν, θα ἀναζητούσε κανεὶς ἀντιφάσεις που ἐμπεδώνονται ἀπὸ τὴν πραγματικότητα σε μια περιγραφή που κατ' ἐξοχὴν κινεῖται στα ὅρια του φανταστικού· ο ακροατῆς εἶναι ἀπόλυτα ἐλευθέρως να φαντα-

στεῖ ὅτι η Σκύλλα δὲν ἔχει μία μόνο φωνή ἀλλὰ ἐξί, ἀφοῦ ἔχει ἐξί κεφάλια με τρεῖς σειρές δόντια το καθένα. Ποιὸς εἶναι ὅμως ο ρόλος αὐτῆς της φωνῆς που θυμίζει θηλυκό νεογέννητο σκύλακι; Πρώτα-πρώτα, να ἀντιπαραθέσει τὴν εικόνα στὴν ὁποία παραπέμπει, εικόνα τρυφερῆ, ἡμερῆ καὶ οικιακή, στὴν εικόνα στὴν ὁποῖαν ἀνήκει, στο «πέλωρ κακόν», σε μια συμφορὰ ἄγρια καὶ ἀκαταμάχητη. Ἐπειτα, να πλάσει μια φωνή που ἔρχεται ἀπὸ μακριά, τόσο στο χρόνο ὅσο καὶ στο χώρο, μια φωνή που δὲν διακρίνεται μέσα στο θόρυβο τῶν κυμάτων που καταπίνει ἡ Χάρυβδη, που δὲν μπορεῖ να φτάσει ὡς τα ἀφτιά του Οδυσσεά καὶ να κατευθύνει το βλέμμα του τὴν ὥρα που εἰκόνας προσπαθεῖ να δεῖ τὴ Σκύλλα στὴ μέση του ψηλοῦ βράχου. Ἀκόμη, να δημιουργήσει ἕναν ἦχο ζωντανό καὶ ἀπειλητικό, που σε τίποτε να μὴ θυμίζει τὴ φωνὴ τῶν Σειρήνων ἀπ' ὅπου μόλις ἔξφυγε ο Οδυσσεάς. Καί, τέλος, να ἐντάξει τὴ Σκύλλα ὄχι σε ἕνα εἶδος, ἀφοῦ ἀνήκει σε πολλὰ, ἀλλὰ σε ἕνα γένος, τὸ θηλυκό.

Ὁ μῆχητόν

Ἀπὸ τὰ πλάσματα που ἀντιπροσωπεύουν θανάσιμο κίνδυνο για τὸν Οδυσσεά καὶ μνημονεύονται στους Ἀπόλλογους, ἡ γυναίκα (καὶ ἡ κόρη) του Ἀντιφάτη, ἡ Γοργώ, οἱ Σειρήνες, ἡ Σκύλλα καὶ ἡ Χάρυβδη ἀνήκουν ἐξ ορισμοῦ στὴν κατηγορία του θηλυκοῦ. Η ἐντάξη τους αὐτῆ ἔννοια, ουσιαστικά, τὸ μόνο κοινὸ τους σημεῖο. Με ἐξάρθρωση τῆς Σειρήνες, ἡ μορφή τῶν ὁποίων ἀπο-

σιωπάται στο κείμενο ἐπιμόνο, ἀπὸ τὰ πλάσματα που ἀναφέρθηκαν, ἡ Γοργώ, ἡ Χάρυβδη καί, κυρίως, ἡ Σκύλλα διαχωρίζονται σαφῶς ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη μορφολογία. Το διαχωρισμὸ αὐτὸ, τουλάχιστον για τὴν περίπτωση τῆς Σκύλλας, προσπάθησαν να τὸν ἐξηγήσουν μερικὸι συγγραφείς μεταγενέστεροι του Ομήρου. Συνέβη, ὅταν ἡ Κίρκη θέλησε να ἐκδικηθεῖ τὴ Σκύλλα που, ὡς τότε, ἦταν μια νέα καὶ ὁμορφὴ κοπέλα, ἐπειδὴ ο Γλαῦκος, ο θαλάσσιος θεὸς (ἢ, κατ' ἄλλους, ο Τρίτων) τὴν προτίμησε ἀπὸ τὴν ἴδια. Μεταμόρφωσε λοιπὸν τὴ Σκύλλα σε τέρας δηλητηριάζοντα τὸ νερὸ του λουτροῦ της. Σύμφωνα με ἄλλη ἐκδοχή, ἡ μεταμόρφωση οφείλεται στὴ ζήλια ὄχι τῆς Κίρκης ἀλλὰ τῆς Ἀμφιτρίτης, ἐπειδὴ ὁ Ποσειδῶνας εἶχε πέσει θύμα τῆς γοητείας τῆς Σκύλλας. Η τρομακτικὴ τῆς διάστασης συνδέει τὴ Σκύλλα με ἄλλες γυναικείες μυθικές μορφές που ἐμπεδώνουν τὸ φόβο, ὅπως ἡ Λαμία, ἡ Εμπούσα, ἡ Εχιδνα, ἡ Υδρα, ἡ Γοργώ, ἡ Ἐκάτη. Θεωρεῖται μάλιστα ἀγενεῆς με μερικὰ ἀπὸ τὰ πρόσωπα αὐτὰ (συγκεκριμένα με τὴ Λαμία, τὴν Εχιδνα καὶ τὴν Ἐκάτη) σε μεταγενέστερες γενεολογίες. Στὸν Ὀμηρο ἡ καταγωγή τῆς προοριζομένης ἀποκλειστικῆς με πρὸς τὴν μητέρα της που ονομάζεται Κράταις. Ἀλλὰ ο Ὀμηρος διεκρινεῖται ἐπίσης ὅτι ἡ Σκύλλα εἶναι «θάνατον κακόν». Ὅταν ο Οδυσσεάς ρωτᾷ τὴν Κίρκη με ποῖο τρόπο θα μπορέσει να ἀμυνθεῖ κατὰ τὴ Σκύλλα, δέχεται μια ἀπάντησή που, ἐκ πρώτης ὄψεως, μοιάζει ἀφιρδιαστικὴ (12.116-26): Ὅρα πρῆξι ἐδῶ να θυμηθῶμε ὅτι, σχετικά ἐδῶ τὴν ἀθανασία

Σχέτλιε, καὶ δ' αὐτὴ τὸ πολεμῆμα ἔργα μέμηλε
καὶ πόνος· οὐδὲ θεοῖσιν ὑπεῖξαι ἀθανάσιον;
ἡ δέ ται οὐ θνήτη, ἀλλ' ἀθάνατον κακὸν ἔστι,
δεινὸν τ' ἀργαλέον· τὸ καὶ ἀγρίον οὐδὲ μαχητόν·
οὐδὲ πῆσ ἄλλῃ· φυγεῖν κάρπιστον ἀπ' αὐτῆς,
ἦν γὰρ δῆθ' ἄνθρωπος κορυσοσμένον κάρα πέτρῃ,
δειδῶ μὴ σ' ἐξάτῃς ἐφορμηθεῖσσι κίχρα
τόσσησιν κεφαλῆσι, τόσους δ' ἐκ φῶτας ἔλθῃται
ἀλλὰ μάλα σφοδρῶς ἔλδαν, βῶστρον δέ Κραταῖν,
μητέρα τῆς Σκύλλης, ἡ μιν τέκε πῆμα βροτοῖσιν
ἡ μιν ἐπειτ' ἀποπαῖσει ἐς ὕστερον ὀρμηθεῖναι.

Ἀπόκοτε! Καινούργια βάσανα γυρεύεις καὶ πολέμους;
Γιατὶ δὲ σκύβεις στοὺς ἀθάνατους θεοὺς τὴν κεφαλὴ σου;
Ὀνητὴ δὲν εἶναι ἐκείνη! ἀθάνατο, κακὸν θερίο μονάχα,
φριχτὸ καὶ φοβερὸ κ' ἀνήμερο κ' ἀμύχτο· μαζί τῆς
ποιὸς νὰ τὰ βάλει; Τὸ καλύτερο, γοργὰ νὰ ἐξαλογηθεῖς
τ' ἂν χάσεις ὥρα, ὡς ἀρμυῖωνες, στοὺς βράχο πλάι, φοβηθῆμι
μὴ βρεῖ καὶρο ξανὸ κ' ἀπάνω σεσ χιμῶντας σου ἀρπάξει
τὰ κεφάλια πού τῆς βρισκονται συντροφῶς ἄλλους τόσους.
Μόνο κοῦπι ἀλλάξτε γρήγορα, καὶ στὴν Κραταῖ, τῆς Σκύλλης
τὴ μὴν κράξει, πού τὴ γέννησε κατὰρα στοὺς ἀνθρώπους,
κ' αὐτὴ θὰ κόψει λέω τὴ φῶρα της, νὰ μὴ ἐναχημῆσει.

της Σκύλλας, υπάρχει μια διαφορετική εκδοχή: η Σκύλλα δεν είναι θάνατος αλλά αμασσημένη. Όταν ο Ηρακλής πέρασε από τα μέρη της φέρνοντας τα βόδια του Γηρύονη, η Σκύλλα επω-

ζονται κατ' εξοχήν ως «κύνες» όταν φέρονται με θρασύτητα και αναισχυντία. Η Ιρις, μεταφέροντας τα λόγια του Δία, επιπλησσει με τη λέξη αυτή την Αθηνά που ετοιμάζεται να δείξει

ας συγκρατείται μετά βίας όταν σκεφτείται ότι στο παρελθόν μπόρεσε να αντέξει κι άλλες, χειρότερες δοκιμασίες, πιο «σκυλίσιες» (κύντερον) απ' αυτές (Οδ. 20. 13-20):

κράδιθ δέ οί ένδον υλάκει, ώς δέ κύων άμαλθη περί σκυλάκεσαι βεβώσα άνδρ' άγνοήσασ' υλάει μέμονέν τε μάχεσθαι, ώς ρα τού ένδον υλάκει άγαιομένου κακά έργα. Στήθος δέ πλήςας κράδιην ήνπιπε μύθω· «Τέτλαθι δή, κράδιθ' και κύντερον άλλο ποτ' έτλης, ήμισι τώ, ότε μοί μένος άσχετος ήσθε κύκλωψ ίφθίμους έτάρους...»

Βαθιά η καρδιά του αλιχτα. Πώς τρέχει η σκύλα γύρω στ' όπλερα μικρά της και γαιγίξει θωρώντας άνθρωπο ξενόφερτο, και ν' άρπαχτεί γυρεύει όμοια η καρδιά του αλιχτα κι έβραζε για τ' άνομά τους έργα. Και τότε χτύπησε τό στήθος του και λέει μαλώνοντάς τη: «Καρδιά μου, βάστα! Πόνο βάσταεις άκόμα πού σκυλίσιον τη μέρα εκείνη πού ο Πολύφθμος στήν άγρια μαντήτα του τούς άντρείανούς συντροφές σου τρώε.

φελήθηκε για να του φάει μερικά. Ο Ηρακλής τη σκότωσε αμέσως και την έκασε κομμάτια. Ο Φόρκυς, ο πατέρας της Σκύλλας, μάζεψε τα κομμάτια αυτά και καταφέρει, καίγοντάς τα, να ξαναφέρει την κόρη του στη ζωή (Λυκοφρ. Αλεξ. 44-51). Η ανάμιξη της Σκύλλας στους άθλους του Ηρακλή αιτιολογείται μάλλον από τις ομοιότητες που θεωρήθηκε ότι έχει με τη Λερναία Υδρα. Ο Ευριπίδης (Ηρ. Μαιν. 320) δεν διατάει να αποκαλέσει τη Λερναία Υδρα «σκύλλα»: καθόλου περιεργό, λοιπόν, που η Υδρα είναι και αδερφή του Κέρβερου. Παρότι οι άθλοι του Ηρακλή μνημονεύονται στη Νέκυια της Οδύσσειας, είναι υπερβολικό να θεωρηθεί κανείς ότι, χαρακτηρίζοντας τη Σκύλλα ως θάνατον κακόν, ο Όμηρος υπαινίσσεται την ιστορία αυτή του διασπαράγμού της Σκύλλας. Είναι, αντίθετα, πιθανότερο η ιστορία αυτή να δημιουργήθηκε υπό την επίδραση της ομηρικής περιγραφή.

Η εικόνα του σκύλου στα ομηρικά έπη υπήρξε αντικείμενο πολλών ερευνών. Οι περισσότερες από αυτές αναλύουν κυρίως τη σχέση ανθρώπου και σκύλου στην ομηρική κοινωνία και τον τρόπο με τον οποίο ο Όμηρος αναφέρεται σε αυτήν, είτε σε κυριολεκτική είτε σε μεταφορική σημασία⁹. Έτσι, συχνά στον Όμηρο ένας άνθρωπος χαρακτηρίζεται ως σκύλος, όταν κρίνεται ότι αξίζει το μίσος και την περιφρόνηση. Με το χαρακτηρισμό αυτό απευθύνεται π.χ. ο Αχιλλέας στον Έκτορα λίγο πριν να τον σκοτώσει (Ιλ. 22.345) και ο Οδυσσέας στους μνηστήρες τη στιγμή που τους σφάζει (Οδ. 22.35). Οι γυναικείες χαρακτηρι-

σονται στον πατέρα της (Ιλ. 8.423). «Κακάι κύνες» είναι η ακραία προσβολή που εξακοντίζει ο Μενέλαος στους Τρώες τη στιγμή της μάχης (Ιλ. 13.623). Η πρόστυχη συμπεριφορά της Μελανθώς την δείχνει στα μάτια του Οδυσσέα ως τυπικό παράδειγμα «σκύλας» (Οδ. 18.338). Και όμως υπάρχει ένα άλλο παράδειγμα πιο αφινιδιαστικό και πιο διάσημο ακομή: η Ελένη. Αντί να αναφέρεται σε άλλους, άντρες ή γυναίκες, η Ελένη χαρακτηρίζεται ως «κύνα» η ίδια τον εαυτό της: *εμείο κύνας κακομηχανών ακρουσέσσης* (Ιλ. 6.344)¹⁰. Μερικούς αιώνες αργότερα, ο Αισχύλος θα φτάσει να συγκρίνει την Κλυταιμνήστρα, το θηλυκό φονέα του άντρα της, με τη Σκύλλα της Οδύσσειας (Αγ. 1231-36):

τοιαύδε τόλμα θήλυς άρσενοσ φονεύς έστιν—τι νιν καλοσά διαφθής δάκος τύχων άν; άμφίβανον, ή Σκύλλαν πινά σκόασαν έν πέτραισ, ναυτιλων βάρην, θύσσαν Άϊδου μπέρ' άσπονδον τ' Άρη φίλος πνέουσαν;

Τι υπάρχει στο γάβγισμα της σκύλας; Ένα στοιχείο που προκαλεί φόβο, ίσως επειδή δηλώνει, συχνά, την πρόθεση του ζώου να σκοτώσει. Ο ίδιος ο Οδυσσέας θα δοκιμάσει ακριβώς αυτά τα αισθήματα. Όταν, αγνώστος και μεταμφιεσμένος στην Ιθάκη, φιλοξενείται στο ίδιο του το παλάτι, βλέπει τις δούλες που βγαίνουν κρυφά τη νύχτα για να πάνε να κοιμηθούν με τους μνηστήρες. Οργίζεται τότε και αποφασίζει να τις σκοτώσει και αυτές μαζί με τους μνηστήρες. Μέσα του βαθιά, η καρδιά του «γαβγίζει» (υλάκει) όπως η σκύλα, γύρω από τα μικρά της, γαιγίξει τους αγνώστους και ετοιμάζεται να ορμήσει ο ήρω-

Είναι γνωστό τι τέλος είχαν οι μνηστήρες. Είναι επίσης γνωστό τι τέλος είχαν οι δούλες που μοιράζονταν την κλίνη τους. Σύμφωνα με ένα σχήμα που τείνει να είναι πάγιο στη μυθογραφική παράδοση, οι άντρες πεθαίνουν με ειρως, χαμαίρι, ακόντιο ή βέλος, ενώ οι γυναίκες, συχνότερα, με απαγχονισμό. Αυτό θα συμβεί και στην Ιθάκη. Ποιά τέλος όμως μπορεί κανείς να επιφύλασσει σε ένα πολύμορφο «πέλωρ κακόν»; Θηλυκό γένους όπως η Σκύλλα; Η Κίρκη απαντάει πως δεν μπορεί κανείς να επιχειρήσει μάχη με ένα τέτοιο πλάσμα (ούδέ μαχητόν). Η απάντηση δικαιολογείται τόσο από τη δυσπορτήτητα κατοικία της Σκύλλας—ο βράχος είναι ιδιαίτερα ψηλός και απόκρημνος και η σπηλιά βρίσκεται στη μέση του—όσο και από την ίδια τη φύση της Σκύλλας: «θάνατον κακόν έστι, δεϊνόν τ' άργαλέον τε και άγριον ούδέ μαχητόν». Αν κάποια μορφή θάνασις συνδέεται με τη Σκύλλα, δεν είναι, πάντως, η θάνασις που προσδιρίζει τους θεούς. Το κείμενο δικαιώνει ότι δεν είναι θνητή, μοιάζει όμως να υποδηλώνει ότι η θάνασις της οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι είναι απρόσβλητη. Ο Οδυσσέας δεν θα προλάβει να την δει την ώρα που επιτίθεται' η προσοχή του είναι ολοκληρωτικά στραμμένη στο θέμα της Χάρυβδης. Αυτός είναι, άλλωστε, και ένας από τους λόγους για τους οποίους, αντίθετα από τη Χάρυβδη, η Σκύλλα περιγράφεται πλήρως στα λόγια της Κίρκης με όλες τις λεπτομέρειες, που τα έμεναν αναγκαστικά άσπαστα τη στιγμή που το πλοίο θα περνούσε από το στενό.

Σχέδιο του Notor (γ Vicompte de Roton) βασισμένο σε υβρία του Μουσείου της Νεαπόλεως. Από τη συλλογή του «L'Odyssee illustrée par la Ceramique grecque», Παρίσι, 1951.

Όμως η Κίρκη λέει κάτι ακόμα ασαφές με τη μάχη που θέλει να δώσει ο Οδυσσεύς κατά της Σκύλλας: «οὐδέ τις εστ' ἀλκή· φυγείν κάρτιστον ἀπ' αὐτῆς». Η αλήκη, η ορμητική δύναμη της μάχης, η κατ' εξοχήν ανδρική αρετή, αυτή που οδηγεί σε νικηφόρες επιθέσεις, που αποδείχτηκε τόσο χρήσιμη κατά των Τρώων, κατά των Κικλώνων, κατά του Κύκλωπα, εδώ είναι απολύτως άχρηστη. Ίσως, μάλιστα, παράταιρη. Η πανοπλία και τα ακόντια που κρατάει ο Οδυσσεύς τη στιγμή που διαπλέει το στενό της Σκύλλας δεν αντιστοιχούν σε κανέναν κώδικα, σε καμία πραγματικότητα. Δεν πλησιάζει κανείς τη Σκύλλα για να δώσει μάχη μαζί της, απλώς απομακρύνεται. Αποφεύγει κανείς τη Σκύλλα όπως αποφεύγει τη Χάρυβδη, τις Σειρήνες, τη Γοργώ. Όπως απομακρύνεται και από την Κίρκη, από την Καλλιμή, ακόμα και από τη Ναυσικά. Ου μαχητόν. Δεν χρησιμοποιεί κανείς την αλήκη του για να αντιμετωπίσει τα πλάσματα αυτά που ανήκουν όλο στο θηλικό γένος. Δεν πολεμάει κανείς ένα γυναικείο κακό το αποφεύγει.

Ανελέγη και παιδική

Η διήγηση για την αναβίωση της Σκύλλας από τον πατέρα της

προϋποθέτει, κατά πάσαν πιθανότητα, τη διήγηση της Οδύσσειας. Μετά το διαμελισμό, τα μέλη της Σκύλλας συλλέγονται και συνενώνονται από τον Φόρκυ. Ο διαμελισμός αυτός, όσο και αν παραπέμπει σε εικόνες διονυσιακές ή/και ορφικές, παραλλάσσει συγχρόνως μιν άλλη εικόνα που τη βρίσκουμε στο κείμενο της Οδύσσειας: τα διάφορα τμήματα του σώματος της Σκύλλας, αυτά που δικαιολογούν την τρομακτική όψη της και αποτελούν στοιχεία από διαφορετικά ζώα (όνομα και φωνή σκύλου, τρεις σειρές δοντιών όπως οι καρχαρίες, δώδεκα πόδια και έξι λαοί που παραπέμπουν στην εικόνα γιγαντιού πολυπόδα κτλ.). Ακόμη, η επιμονή στην ιδέα της γέννησης της Σκύλλας συνδέεται με ορισμένα άλλα δεδομένα που μας βοηθούν να αντιληφθούμε αμεσότερα τη σύλληψη του χρόνου στο κείμενο της Οδύσσειας.

Η φωνή της Σκύλλας συγκρίνεται, όπως είδαμε, με τη φωνή ενός νεογέννητου, θηλικού κουταβιού («σκύλακος νεογιλῆς»). Στην Οδύσσεια, η λέξη σκύλας χρησιμοποιείται συνήθως για να δηλώσει την ευάλωτη και ανυπεράσπιστη φύση των μικρών σκυλιών. Το γαβγισμα ενός κουταβιού αντιτίθεται στην εικόνα του τέρατος που είναι, στην πραγματικότητα, η Σκύλλα (12.86-7). Στη ραψωδία υ τα τρυφερά σκυλάκια («άμαλα σκύλακες») προστατεύονται από τη μητέρα τους που γαβγίζει για να τα υπερασπιστεί (20.13-15). Και στη ραψωδία ι οι σύντροφοι του Οδυσσεύα που πέφτουν θύματα του Κύκλωπα πεθαίνουν σε μικρά σκυλάκια που οι άνθρωποι τα σκοτώνουν χτυπώντας τα δυνατά στη γη («ὡς τε σκύλακας ποτὶ γαίῃ κόπτε», 9.289-90). Επιτρεασμένος, ίσως, από την εικόνα της ομηρικής Σκύλλας, ο Ηοϊόδος μιλάει για τη γέννηση του Τυφώα, γιου της Γαίας και του Τάρταρου, διευκρινίζοντας ότι το καθένα από τα εκατό κεφάλια του έβγαζε τρομερές φωνές, άλλοτε τη φωνή των θεών, άλλοτε τη φωνή ενός ταύρου ή άλλου λιονταριού, άλλοτε ένα σφύριγμα και άλλοτε φωνή που θύμιζε μικρά σκυλάκια: ἄλλοτε δὲ σκυλάκεσαι εὐκότα, θάυματ'

ἀκούσαι (Θεογ. 834). Μέσα από όλες αυτές τις εικόνες συγκρατεί κανείς δύο πράγματα, την εικόνα ενός μικρού σκύλιου, που συνδυάζεται, με διάφορους τρόπους, με την εικόνα ενός θανάσιμου κακού. Η εικόνα λοιπόν στην οποία, κυρίως, παραπέμπει η φωνή αυτή της «σκύλακος νεογιλῆς» είναι η εικόνα ενός τέρατος με παιδική φωνή. Και η εικόνα αυτή είναι ακόμα πιο τρομακτική επειδή έχει μέσα της το σπέρμα μιας άλλης εικόνας που γεννιέει φόβο: την εικόνα ενός παιδιού με τερατώδη φύση. Στην εικόνα, όμως, της παιδικότητας μας οδηγεί και η σημασία του επιθέτου «νεογιλός».

Σύμφωνα με τους λεξικογράφους η λέξη «νεογιλός» σημαίνει νεογέννητος. Ο Ηοϊόδος ερμηνεύει το «νεογιλός» ως «νεαρός, νέας, νεωστὶ γεννηθείς». Στο σχολιασμό της Οδύσσειας (12.86), ο Ευστάθιος σημειώνει: «νεογιλόν δὲ τὸ νεωστὶ γινόμενον... ἴδιον δὲ ὅτι τε ἐκ τοῦ γίνω προυπάχει ἄρρητον ὄνομα τὸ νεογιλόν, ἐξ οὗ συλλαγοίται τὸ νεογιλόν, καὶ οὐ τροπήν ἔχει τοῦ ν εις λ». Ένας σχολιαστής της Οδύσσειας προτείνει μία πιο εξειδικευμένη σημασία: «γάλακτος τρεφομένης». Η λέξη χρησιμοποιείται συχνά για να προσδιορίσει τα πρώτα δόντια των παιδιών (βλ. π.χ. «νεογιλόν ὀδόντα», Οππ. Κυν. 1.199 και, κατ' επέκταση, οτιδήποτε έχει σύντομη διάρκεια. Ο Θεόκριτος (17.58) μιλάει για «βρέφος νεογιλόν», που ο I. Rumpel (Lexicon Theocriteum, Hildesheim, 1961) αποδίδει ως «recens natus»¹¹. Ο W. B. Stanford (The Odyssey, 1974 (1947)), σημειώνει στο 12.86) ανιχνεύει στη σημασία της λέξεως και ένα στοιχείο θηλασμού και τείνει να την συσχετίσει με κύρια ονόματα όπως «Γιλλίς» και «Γυλλίς» (πβ. και «Γίλλος». Ηρόδ. 3.138). Ο Ηρόνδης ονομάζει Γυλλίδα ένα από τα πρόσωπα των Μίμων του («Προκκυκλις ἡ μαστριωπός»). Εκεί, η γριά-Γυλλίς («αἴμια Γυλλίς»), παίζοντας, πιθανότατα, με τη σημασία του ονόματός της, εμφανίζεται ως ηλικιωμένη γυναίκα που μιλάει για τη νεότητά της (στ. 1-48). Σε ένα χωρίο, που αναφέρεται στο χρόνο και αποδίδεται στον

Λουκιανό, Ξαναβρίσκουμε όχι πια το κύριο όνομα αλλά το ομηρικό επίθετο το ίδιο: "τῶ ὄντι γὰρ νήπιος ἔσκεν εἶναι πάς ἄνθρωπος, καὶ ὁ πάνυ ἔρω- ρων, ἐπεὶ τοὶ μικροὶ πάνυ καὶ νεογιλλοὶ ὁ τοῦ βίου χρόνος πρὸς τὸν πάντα αἰῶνα" (Αλκυών, 3). Αναζητώντας την ετυμολογία του επίθετου "νεο- γιλ(λ)ός", ο P. Chantraine το συνδέει με το μυκηναϊκό "kira" (= κοριτσάκι, Atti del' I Congresso di miceneologia, 574) και εξετάζει (Dict. Etym) την ενδεχόμενη σχέση του με το λιθ. "zindu": θηλάζω.

Το στόμα απ' όπου ακούγεται φωνή "νεογιλού" είναι, λοιπόν, το στόμα ενός παιδιού που τρέφεται με το γάλα της μητέρας του. Θα σκεφτόταν, μάλιστα, κανείς ότι ο σκοπός μιας τέτοιας φωνής θα ήταν, συχνά, να αναζητήσει αυτή την τροφή. Όμως τα στόματα της Σκύλλας, όσο παιδική και αν είναι η φωνή τους, είναι φτιαγμένα για να δέχονται άλλοι τύποι τροφής. Οι τρεις σειρές δοντιών ("τρί- σταχοι ὀδόντες... πλείοι μέλα- νος θανάτοιο") της θαλασσίνης αυτής "σκύλας" είναι προορι- σμένες να καταβρογχιίζουν σκυλοψάρα, σκυλιά ("κύνας") της θάλασσας (12.96), δελφίνια και κήη ακόμη πιο μεγάλα (12.97), όταν δεν είναι προσιτοί οι περαστικοί ναυτικοί (12.98-100).

Υπάρχει, εντούτοις, στην περιγραφή της ομηρικής Σκύλλας μια άλλη ιδιομορφία που αξίζει να προσεχτεί: οι δώδεκα "ἄωροι πόδες" της (12.89). Ο Ομηρος χρησιμοποιεί το επίθετο για να δείξει, πιθανόν, ότι η Σκύλλα δεν μπορεί να μετακινήθει. Ποιά είναι όμως η ακριβής σημασία του επίθετου ἄωρος; Αυτό εξαρτάται από την ετυμολογική ρίζα με την οποία το συνδέει κανείς. Αν υποθέσει ότι συνδέε-

με τη λέξη "ᾠρη" (= κωλή), θα έδειχνε κανείς να καταλάβει, ὅπως ο Αρίσταρχος (πθ. Ευ- σταθ. σχ. 12.89), πόδες "πλε- κτανώδεις". Εξακολουθεί, πάντως, να παραμένει πιθανή η σημασία "ὄχι ὠριμος, ὄχι ακόμη ἔτοιμος", και, συνεπώς, "πολύ νέος, πολύ μικρός", σημασία αυτή βρίσκεται σε απόλυτη συ- νέπεια με τη σημασία του επι- θέτου "νεογιλός", που είναι, ἄλ- λωστε, παραπλήσια, εντάσσε- ται ἀνετα στο τυπικό σημασιο- λογικό πεδίο της λέξης "ᾠ- ρος" και προτείνει μια πειστική αιτιολογία για την αδυναμία της Σκύλλας να αναζητήσει την τροφή της μακριά από την κατοικία της.

Η τροφή της Σκύλλας εξασφα- λίζεται από τα κοπάδια που βό- σκουν στα θαλασσινά λιβάδια της Αμφιτρίτης ("ἄ μυρία βό- σκει ἀγαστόνος Αμφιτρίτη", 12.97) και ὄχι από τη μητέρα της. Και ὅμως, η μητέρα της, η Κράταις, καλείται να επεμβεί για να περιορίσει τις επιθέσεις της κόρης της ("ἦ μιν ἐπειτ' ἀποπαύσει ἐς ὕστερον ὀρμηθεῖ- ναι", 12.126). Η επέμβαση αυτή της Κραταιίδας αποτελεί μια ελάχιστη ανακούφιση από τη συμφορά την οποία η ίδια ἔφε- ρε στον κόσμο. Το ερώτημα, πού βρίσκεται η Κραταιίς ὡστε να μπορεί να αντιδράσει τόσο γρήγορα τη στιγμή της επίθε- σης της κόρης της, παραμένει, προς μεγάλη απογοήτευση των αρχαίων σχολιαστών, αναπα- ντητό. Θα ἔπρεπε να υποθέσει κανείς ότι βρίσκεται κοντά στην κόρη της, πιστή στην εικόνα της μητέρας που στέκει πλάι στο μικρό παιδί της, ή πιθανό- τερα, ότι παρεμβαίνει όταν ει- δοποιείται από τη φωνή της κόρης της ή τις φωνές των ναυτικών που την επικαλούνται

φής της Οδύσσειας, το μοναδι- κό στοιχείο που συνδέει το τέ- ραρος αυτό με μια αξία που τοπο- θετείται ἔξω από το χώρο της τερατοφυκίας. Με την πειθώ της μητέρας Ξαναβρίσκουμε εντονότερο το θέμα της παιδι- κότητας που διαφαίνεται ήδη από την επιλογή και τη χρήση επιθέτων ὡπως "νεογιλός" και "ἄωρος". Αυτή τη φορά ὁ Ευ- στάθιος δεν θέλησε να συγκρα- τήσει. Συγκρίνει, και στο φυσι- κό, ακόμη, επίπεδο, τη μητέρα με την κόρη: *εἰ δὲ καὶ φίλη μῆ- τρη ὁμοία τῷ πολυκεφάλῳ ἄδικῳ πρῶσσειν, εἰκὸς προ- σαρμόσαι καὶ τῷ, βωστρεῖν δὲ Κράταιν τὴν καὶ προγραφεῖσαν, μητέρα τῆς Σκύλλης, ἣ μιν τέκε πῆμα βροτοῖα, ἣ μιν ἀποπαύσει ἐς ὕστερον ὀρμηθεῖναι* (σχ. 12.124).

Χρόνος

Τόσο στην περιγραφή της Σκύλλας ὡσο και στις ἐπόμενες περιπτώσεις που περιμένουν τον Οδυσσεά, ὁ Ομηρος επιμέ- νει στην ἰδέα της γέννησης και της τροφῆς πλασμάτων που δεν φθερίονται ποτέ. Αφού ἔχει μιλήσει για την αβφαρία της Σκύλλας, την τροφή της και την επέμβαση της μητέρας της, συνεχίζει περιγράφοντας την αἰωνία ὑπαρξὴ των βοδιών και των προβάτων του Ἥλιου, για τα οποία διευκρινίζει ὅτι "γόνος δ' οὐ γίνεται αὐτῶν οὐδὲ ποτε φθινύθουσι" (12.130-31). Πλάι στην ἰδέα της αθανα- σίας, ἡ ἰδέα της μητρότητας παραμένει και αὐτὴ στο προ- σκήνιο: δύο θεϊκές κόρες, η Φαέθουσα και ἡ Λαμπετή, που τις γέννησε και τις ἔθρεψε ἡ Νέαιρα, στέλνονται ἀπὸ τη μη- τέρα τους στὴ Θρινακία για να φυλάξουν τα ἱερά κοπάδια (12.131-36):

θεαὶ δ' ἐπιπομπές εἰσι,
νύμφαι εὐπλόκαμοι, Φαεθούσῃ τε Λαμπετῇ τε,
ἃς τέκνῃ Ἥλιῳ ὑπερίονι δία Νέαιρα,
τὰς μὲν ἄρα θρέψασα τεκούσῃ τε πότνια μήτηρ
Θρινακίην ἐς νῆσον ἀπικέισε πηλοῖα νοεῖν,
μήλα φυλάσσειναι πατρίκα καὶ ἑλικας βούς.

δύο ὠριопλεξούδες θεές, Καλοκυράδες,
τὰ βγαίνουν στὴ βοσκή, ἡ Φαεθούσα κὶ ἡ Λαμπετή, τοῦ Ἥλιου
οἱ θυγατέρες τ' οὐρανόδρομου καὶ τῆς θεϊκῆς Νέαιρας.
Σὰ γεννηθῆκαν κὶ ἀναστήθηκαν, ἡ σεβαστὴ τους μά-
τ' ἀλάργα στὸ νῆσι τις ἔστειλε τῆς Θρινακίας, τοῦ κῆρ
τ' ἄρνια μαθές καὶ τὰ στριφτοκέρα γελᾶδια να φυλάξουν.

ταί με το ρήμα "ἀείρω", ἡ σημα- σία θα ἦταν πόδια που ανακι- νούνται μετέωρα. Αν συνδέει

δυνατό (βωστρεῖν, 12.124). Η υποκλή της Σκύλλας στη μητέ- ρα της αποτελεί, στην περιγρα-

Η ἰδέα της τροφῆς παραμένει, νομίζω, σημαντική στα χωρία αυτά. Τα πρόβατα και ἡ αγελά-

δες του Ηλίου βόσκουν ("βόσκο-
νται", 12.128) στο νησί της Θρι-
νακίας, όπως τα κήτη που "βό-
σκει" (12.97) η Αμφιτρίτη στα
θαλασσινά της λιβάδια. Είναι τα
κήτη που ψάρευει ("ιχθυάα"
12.95) η Σκύλλα για την τροφή
της. Οι σύντροφοι του Οδυσσέα
θα γίνουν και αυτοί λεία σε αυτό
το αγρίο "ψάρεμα" (12.251). Η
κατάσταση θα αντιστραφεί αρ-
γότερα, όταν η έλλειψη τροφι-
μων στις ακτές της Θρινακίας
θα αναγκάσει τους συντρόφους
να καταφύγουν στο ψάρεμα,
τροφή τυπικά αντι-ηρωική κατά
τον Ευστάθιο ("ουδαμου γάρ
προσώπων ηρωικῶ τροφὴν ἐξ
ιχθύων διεσκεύασεν" (= Ομη-
ρος), σχ. 12.252). Έτσι, όταν θα
φτάσουν στο σημείο να κατα-
βροχθίσουν τις ιερές αγελάδες
του Ηλίου, θα περιπέσουν, κατά
κάποιον τρόπο, στο ίδιο επιπε-
δο αγριότητας με τη Σκύλλα
που ερμηνώνεται τα κοπάδια της
Αμφιτρίτης¹².

Οι τρεις αυτές ιδέες, η μητρό-
τητα, η τροφή και η αθανασία,
που εμφανίζονται με χαρακτηρισ-
τικό τρόπο στην περιγραφή
της Σκύλλας, αποτελούν επι-
σης το συνδυαστικό κρικό που
οδηγεί στο επόμενο στάδιο του
θαλασίου, το στάδιο που χωρίζει
οριστικά τον Οδυσσέα από
τους συντρόφους του, που τον
χωρίζει επίσης από τον κόσμο
της αγριότητας και της τερα-
τογυρίας. Το ναυάγιο του τε-
λευταίου πλοίου προσθέτει,
όπως είναι γνωστό, την τελική
νότα στο επεισόδιο της Θρινα-
κίας. Η Σκύλλα είναι το τελε-
ταίο τέρας από το οποίο ξεφεύ-
γει ο Οδυσσέας. Ήδη, όμως,
η δεύτερη φορά που περνάει από
το στενό της Σκύλλας ο Οδυσ-
σέας δεν είναι πια ο ίδιος. Ο
κεραυνός που διαλύει το καράβι
του, σφραγίζει συγχρόνως το
πιο σημαντικό σημείο του νό-
στου: τη στιγμή που ο
Οδυσσέας ξαναβρίσκει την ατο-
μικότητά του. Αυτό συμβαίνει
περίπου στο τέλος του τρίτου
από τα δέκα χρόνια που θα
διαρκέσει συνολικά η επιστροφή
του. Από τη στιγμή εκείνη, ο
χρόνος μετράει γι' αυτόν και
μόνο γι' αυτόν. Ένας άνδρας
μόνος, πλοτισμένος από τα
πολλά νεανικά του κατορθώμα-
τα, θα περάσει επτά χρόνια της
ζωής του στο νησί της Καλυ-

ψώς, ένας άνδρας ώριμης ηλι-
κίας, του οποίου τη δόξα ήδη
τραγουδούν οι αοιδοί, θα φτά-
σει στο νησί των Φαιάκων και,
τέλος, ο άνδρας αυτός, μεταμ-
φιεσμένος σε γέροντα, θα φτά-
σει στην Ιθάκη, τη στιγμή ακρι-
βώς που ο ίδιος του ο γιος
μπάνει στην ανδρική ηλικία.

Σημειώσεις

1. Ιδίως από τις έρευνες του K. Meuli και έπειτα (*Odyssee und Argonautika*, Berlin 1921, επανέκδ. Utrecht 1974).
2. Πβ. Ευρ. *Μηδ.* 1. «Εἶθ' ὄφε' Ἀργούεις μὴ διαπτάσθαι σκάφος».
3. Σχετικά με τη σύγκριση αυτή βλ. και A. Bergren. *Allegorizing Winged Words: Similes and Symbolization in Odyssey V*. *Classical World*, 74, 1980, σσ. 110-123. Εξάλλου, για το συμβολισμό των Συμπληγάδων ως μηριών της μητέρας βλ. A. Cook, *Zeus*, III, app. "Floating Islands", σσ. 975-1015.
4. Βλ. Ch. Segal, *Kleos and its Ironies in the Odyssey*, *L'Antiquité classique*, 52, 1983, σσ. 22-47, P. Pucci, *Odysseus Polytropos*, Ithaca-London 1987.
5. Στη δήληση του Οδυσσέα ο Ευστάθιος ανηγμένα με άλλη σύγκριση, ανάμεσα στον Όμηρον τον ίδιο και το τραγούδι των Σειρήνων: «Ὅρα δ' ἐν τούτοις τοῖς ὁμηρικῶς ὀκτῶ στίχοις, ὡς ἐτόλμησεν ὁ γλυκύς και μελιγυρίας αἰσδὸς Ὅμηρος ὑποκρινάσθαι τὰς Σειρήνας ὡς ἐν ἠθοποιῶι, οἷα εἰδώς τῶν ποιητῶν και μάλιστα τῶν αὐτῶ Σειρήνων οὖσαν αἰσδὴν" (σχ. Οδ. 12.191).
6. Το νησί της Θρινακίας περιγράφεται επίσης από τον Τερρεσία (11.106-14).
7. Πβ. Ευστάθ. σχ. Οδ. 12.87, "σπουδαῖον οὖν ἀντίθετον εἰπεῖν ὅτι τῆ Σκύλλῃ φωνῆ μὲν ἀκούλακος ὀλίγη, αὐτὴ δὲ μέγα κακόν".
8. Για τη μεταμόρφωση της Σκύλλας βλ. *Απολ. Ροδ. Ἀργ.* 4 753-965, *Οβδ. Μετ.* XIV, 1-75, *Υγ.* 151 και 191.
9. Βλ., μεταξύ άλλων, R. Carpenter, *Folk-Tale, Fiction and Saga in the Homeric Epics*, Univ. of Calif. Press, 1946, J. Scott, *Dogs in Homer*. *The Classical Weekly*, 41, 1947-48, σσ. 226-28, H. Rahn, *Das Tier in der Homerischen Dichtung*, *Studium Generale*, 20, 1967, σσ. 90-105, S. Lijia, *Therophilia in Homer*, *Arctos*, 8, 1974, σσ. 71-78, τ. ἰδ., *Dogs in Ancient Greek Poetry*, *Comm. Hum. Litt. Soc. Scient. Fenn.*, 1975, A. Bonnafé, *Poésie, nature et sacré. Homère, Hésiode et la sentiment grec de la nature*, Lyon 1984, σσ. 104, 159, κεξ, και σποράδ.
10. Δεν είναι δυνατόν να μελετηθεί εδώ εξαντλητικά ολοκληρω η παράδοση που συνδέει την τρομακτική ή τη βλαβερή υπόσταση μιας γυναικας με την εικόνα της σκύλας. Ας θυμησουμε μόνο, πέρα από τον ομηρικό χωρο, την Κλυταμνηστρα που χαρακτηρίζεται και αυτή ως κύων στην Ορέστεια του Αισχύλου (Αγ. 1228), την Εκάτη,

που συνδέεται γενικότερα με τα σκυ-
λιά, και σε ένα θεωρητικό επίπεδο
τη Σελίγγα της Θήβας που ο Σοφο-
κλής ονομάζει "ἡ ραμνιδὸς κύων" (*Οιδ.*
Τύρ. 391).

11. Βλ. και το σχόλιο του A.S.F. Gow
στην έκδοση του Θεόκριτου,
Cambridge, 1973 (1950), σ. 336.

12. Για το "θάνατο" των θανάτων
αγελάδων του Ηλίου βλ. J. P. Vernant,
Manger au pays du Soleil, στο *La cuisine du sacrifice en pays grec*,
Paris 1977.

Η μετάφραση των αποσπασμάτων
της Οδυσσείας, είναι των Ν. Καζαν-
τζάκη, Ι. Κακριδή.

Μενέλαος Μ. Χριστόπουλος

Κέντρα Ερευνής της Ακαδημίας Αθηνών

The Straits of Skylla and Odysseus

M. Christopoulos

This article proposes an interpretive
and semasiological analysis of certain
data contained in the Homeric
narration and referring to the Odys-
seus' passing through the straits of
Skylla. They are specifically noted:

- The relation between Odysseus' and Jason's ships (contrary to the Argonautic epic) the importance in *Odyssey* is given to Odysseus not to his ship).
- The significance of voice as a «representational» medium and the function of the multiple narration in the composition of the «oral» geography in *Odyssey* (in Odysseus' narration are almost recited the words of others).
- The description of Skylla made by Circe in relation to certain characteristic faculties, which are assigned to Skylla (voice of a female puppy).
- The relation of Skylla with other terrifying mythical creatures, its killing by Heracles, its revival by Phorcys, its resemblance to the appearance of a dog and its feminine substance (invulnerable, therefore fatal).
- The persistence of the Homeric description of Skylla in certain elements relevant to food, immortality and mainly to childishness.
- The role of food, maternity and immortality in the Homeric narrations about Skylla and the Threnacia island, the inclusion of the Skylla episode in Odysseus' return and its importance for the definition of the general concept of time in *Odyssey* (separation of Odysseus from his companions, regaining of individuality by Odysseus, his interposition in a time that exclusively concerns him).